

Lublin, dn. 4.01.2022 r.

dr hab. Joanna Pędzisz
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
Instytut Neofilologii
Katedra Lingwistyki Stosowanej

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Agnieszki Pietrzak
pt. „Rechtsterminologie und Übersetzungsstrategien
in Übersetzungen des polnischen Strafgesetzbuches ins Deutsche“**

**(pol. Terminologia prawna i strategie translatorskie
w przykładach polskiego kodeksu karnego na język niemiecki)**

Licząca 231 stron rozprawa składa się ze wstępu (str. 4–11), czterech rozdziałów (str. 12–200), wniosków z przeprowadzonej analizy (str. 201–208), podsumowania i nakreślonych perspektyw badawczych (str. 208–210), bibliografii (str. 211–231) oraz streszczeń w języku niemieckim, polskim i angielskim, które znajdują się na nienumerowanych stronach i umieszczone są na końcu rozprawy.

Doktorantka już na samym wstępie dokonuje syntetycznego przeglądu powstałych prac (str. 5–6), których przedmiotem badań jest terminologia, wskazuje na pojedyncze obszary analiz i jednocześnie rozpoznaje luki w prowadzonych badaniach (str. 6). W ten sposób Pani mgr Agnieszka Pietrzak udowadnia potencjał swoich rozważań, który *expressis verbis* tematyzuje na stronie 10. Luki stają się zatem przyczynkiem do sformułowania klarownych pytań badawczych (str. 8). Dotyczą one oceny jakości tłumaczenia terminologii prawnej kodeksu karnego, doboru ekwiwalentów, wybranych strategii tłumaczeniowych oraz, niewątpliwie wyjątkowo interesującego, aspektu czasowego, który mógł mieć wpływ na wybór strategii tłumaczeniowych, a jest intrygujący w kontekście tworzenia i konstytuowania się znaczeń i specyfiki terminologii jako zjawiska w dużej mierze niezmiennego, niepełnego. Praca zakłada analizę kontrastywną a metoda badawcza, na jaką zdecydowała się Doktorantka, jest w pełni uzasadniona (str. 9). We wstępie określony został również zakres korpusu badawczego, który obejmuje 30 terminów (str. 10).

Stan badań, jaki referuje Pani mgr Agnieszka Pietrzak w całej swojej pracy, jest skrupulatnie dobrany i w pełni odpowiada problemowi badawczemu, jakiemu poświęcona jest praca. Doktorantka wykazuje olbrzymią precyzję w stosowaniu terminologii, eksponowaniu jej niuansów i uzasadnianiu doboru aparatu pojęciowego na potrzeby toczącego wywodu. Tym samym aparat pojęciowy, jaki stosuje Doktorantka, jest przejrzysty. W procesie tworzenia ram terminologicznych Pani mgr Agnieszka Pietrzak sięga do tworzenia relacji między pojęciami. Ponieważ korzysta zarówno z polsko- jak i niemieckojęzycznej literatury przedmiotu, jest to konsekwentnie ujęcie kontrastywne. W procesie porównywania, uzupełniania, poszukiwania elementów wspólnych i różnicowania tez i postulatów Autorka potrafi nakreślić granice definicyjne i koncepcyjne (str. 12–17).

Pani mgr Agnieszka Pietrzak świadomie podąża za diachronicznym ujęciem istoty języka specjalistycznego, by dotrzeć do koncepcji tekstu specjalistycznego (koniec lat 80-tych), a następnie do komunikacji specjalistycznej (str. 24).

Doktorantka potrafi również krytycznie skonfrontować się z istniejącymi pracami. W rozdziale 2.1 podkreśla problematyczność badań nad językami specjalistycznymi. Dużemu nasyceniu pojęć (str. 26–32) towarzyszy rzetelny przegląd ich specyfiki, cech charakterystycznych, funkcji, użytkowników tj. grup zawodowych i wspólnot, które posługują się językiem specjalistycznym. Wyżej wymienione kategorie stanowią doskonałą bazę dla wyodrębnienia różnic definicyjnych i doprowadzają do trafnej konkluzji (str. 32) dotyczącej istoty języka specjalistycznego, o której decyduje sytuacja komunikacyjna, układ komunikacyjny, a sam język potraktowany jest jako narzędzie komunikacji specjalistycznej. Podobna strategia zestawiania treści pojawia się w rozdziale 2.2 poświęconemu językowi prawnemu. Doktorantka stawia w relacji prawo i język oraz dokonuje trafnej oceny literatury przedmiotu, ponownie, w perspektywie diachronicznej: od początków badań języka prawnego aż po drugą połowę XX wieku, kiedy to badania te przechodziły renesans. Pani mgr Agnieszka Pietrzak konsekwentnie kieruje swoją uwagę na różnicowanie pojęć, eksponuje ich funkcję, wskazuje na różnicę pomiędzy językiem prawnym a językiem prawniczym (str. 35) i na relację tych pojęć wobec siebie. Obrazu tego dopełnia podział języka prawnego według przyjętych w literaturze przedmiotu kryteriów (str. 36–37) oraz potraktowanie języka prawnego jako specjalistycznego. Obszerne i zdywersyfikowane ujęcia m. in. Malinowskiego (2006, 38–39), Siewert (2010, 40–41), Pieńkosa (1999), Kirchhoffa (1987), Hoffmanna (1989) dotyczące statusu ontologicznego języka prawnego dowodzą różnic w dyskursie naukowym. Doktorantka jasno określa się w interpretacji języka prawnego jako specjalistycznego i klarownie, aczkolwiek dość syntetycznie uzasadnia swoją perspektywę (str. 42). Pani mgr Agnieszka Pietrzak mogła pokusić się o szerszą konfrontację z zestawionymi perspektywami. Choć wydaje się, że powołanie się na nurt badań wiążący język prawny z badaniami nad językami specjalistycznymi (str. 42) stanowi implicytne uzasadnienie dla przyjętego paradygmatu, to brakuje jednak bardziej rozbudowanego krytycznego potraktowania zreferowanego wycinka dyskursu naukowego. Określenie specyfiki języka prawnego i jego cech charakterystycznych z uwzględnieniem płaszczyzny terminologicznej opatrzone jest stosownymi przykładami, wizualizującymi te cechy (str. 48).

Rozdział trzeci rozprawy podejmuje kluczową dla tematyzowanego problemu badawczego kwestię przekładu. Doktorantka ponownie porządkuje istniejącą terminologię, a punktem wyjścia jest idea przekładu jako procesu, rezultatu i efektu, jego funkcja i obszary zastosowań (str. 50–53). Zestawiając modele przekładu Gruczy (1998) i Albrechta (2005), które eksponują procesowość, Doktorantka wskazuje na dynamiczny charakter przekładu. W świetle tych rozważań Pani mgr Agnieszka Pietrzak sytuuje swój dalszy wywód w kontekście specyfiki przekładu interlingwalnego (str. 55). W historycznym ujęciu koncepcji przekładu Autorka ponownie przejrzyście przedstawia ewolucję przekładoznawstwa od perspektywy strukturalistycznej, gdzie w centrum zainteresowania znajduje się język jako system, poprzez komunikat w języku wyjściowym i docelowym, aż po koncepcję tekstu jako środka komunikacji i relacji: tekst wyjściowy a tekst docelowy i motywacji ich użycia w komunikacji. W ten sposób Doktorantka pokazuje drogę w teorii translacji do koncepcji translacji jako

komunikacji, dzięki której teoria translacji staje się obszarem badań interdyscyplinarnych, a człowiek – tłumacz – znajduje się w centrum zainteresowania badaczy (str. 59).

W dalszej części swojej rozprawy Doktorantka wymienia i krótko referuje najważniejsze koncepcje z obszaru przekładu tekstów prawnych i prawniczych, tłumaczenia prawniczego i przekładu prawnego (Matulewska 2013, Kielar 2007, Šarčević 1997, Pieńkos 2003, de Groot 2006, Pommer 2008, Stolze 2002). Umiejętnie nakreśla więc i charakteryzuje analogie między tymi teoriami, by w rozdziale 3.4 podjąć się charakterystyki problemów w przekładzie. Uzasadniając dobór objętości pracy Autorka skupia się na wybranych problemach jak nieprzystawalność systemów prawnych (str. 70–72), wariantywność języka niemieckiego (str. 72–73), wpływy języka łacińskiego (str. 73–75), występowanie licznych skrótów (str. 75–76) oraz tzw. fałszywi przyjaciele (str. 77–80). Czy Autorka mogłaby wskazać na dalsze problemy, jakie mogą pojawić się w przypadku przekładu tekstów prawnych?

Nad wyraz interesujące treści znajdują się w rozdziałach 3.5 i 3.6. Dotyczą one m.in. dydaktyki przekładu tekstów prawnych i prawniczych oraz narzędzi wspierających pracę tłumacza tych tekstów. Ponieważ jednak treści te nie są bezpośrednio związane z celami pracy oraz przeprowadzonym badaniem, sugerowałabym stworzenie rozdziału obejmującego implikacje dydaktyczne, by tym samym nie zaburzać głównego toku wywodu. Wspominając o kompetencjach tłumacza warto również przywołać publikację Anny Małgorzewicz „Die Kompetenzen des Translators aus kognitiver und translationsdidaktischer Sicht” (2012).

Krytyczne spojrzenie Doktorantki na systemy wspomagające przekład jak DeepL czy Google Translate (str. 94–96) jest bez wątpienia uzasadnione z perspektywy konstruowania aparatu metodologicznego, ale jest to nieco rozbudowany fragment wywodu wraz ze zbyt wnikliwie przytoczoną analizą przypadku (Kubacki, Łomzik 2018).

Rozdział czwarty rozprawy poświęcony jest ekwiwalencji oraz strategiom przekładu. Wykazując, iż systemy prawne w Polsce i w Niemczech należą do tego samego kręgu Pani mgr Agnieszka Pietrzak stawia konkretne hipotezy o przekładalności oraz możliwości odnalezienia ekwiwalentów (str. 100), które zweryfikowane zostają w części analitycznej rozprawy. Doktorantka przedstawia również teorię ekwiwalencji. Na stronie 102 stwierdza: „Eine der wichtigsten Äquivalenztheorien stellte Nida (1964) dar“. Dlaczego Doktorantka określa teorię Nidy jako jedną z najważniejszych? Jaki status ma ta teoria w świetle innych, zaprezentowanych w rozdziale 4.2? Zestawienie tych treści ma również charakter porównujący i kontrastujący, co dowodzi umiejętności toczenia wywodu ukierunkowanego na krytyczną analizę treści przez Doktorantkę.

W podrozdziale 4.4 Pani mgr Agnieszka Pietrzak opisuje strategie tłumaczeniowe. Również w tej części pracy dba o przejrzystość terminologiczną, ale przede wszystkim na podstawie przedstawionych typologii strategii przekładu tworzy skuteczny aparat terminologiczny i metodologiczny dla swojego badania.

Część analityczną otwiera Autorka opisem szerokiego kontekstu, który bez wątpienia uzasadnia charakter badania czyli kontrastywne zestawienie terminologii pochodzącej z polskiego kodeksu karnego z trzema tłumaczeniami na język niemiecki. Charakterystyka prawa karnego jako obszaru prawa oraz kodeksu karnego jako źródła prawa jest dobrym otwarciem dla projektu badawczego (str. 123–126). Korpus analityczny tworzą wybrane terminy. Pani mgr Agnieszka Pietrzak grupuje wybrane 30 terminów i przyporządkowuje je pięciu obszarom/grupom tematycznym (str. 128). Czy Doktorantka mogłaby uzasadnić dobór takiego zakresu

Ref

korpusu badawczego? Dlaczego taka właśnie terminologia stanowi podstawę do przeprowadzenia analizy? Krótkie uzasadnienie znajduje się na stronie 201 rozprawy, lecz otwierając część badawczą pracy, warto to uzasadnienie rozszerzyć.

Autorka bardzo konsekwentnie realizuje zaplanowaną analizę. Rozpoznaje zastosowane ekwiwalenty i uzasadnia dobór strategii tłumaczeniowych. Terminologię w języku polskim, która tworzy korpus badawczy, zestawia z niemieckimi ekwiwalentami, a dodatkowo porównuje ją z tłumaczeniem znajdującym się w słownikach specjalistycznych. Porównanie to na różnych poziomach, z wykorzystaniem różnych źródeł pozwala na ujęcie problemu badawczego w szerokim kontekście O obszernej wiedzy specjalistycznej Doktorantki oraz jej wnikliwości świadczyć mogą rozbudowane wyjaśnienia niuansów znaczeniowych. Mają one przełożenie na stan prawny i status prawny danego zjawiska, osoby, podmiotu, które stanowią desygnaty analizowanej terminologii.

Całość badania wieńczą wnioski (str. 201–208), które Doktorantka formułuje z należytą starannością. Odnosi się do pytań badawczych postawionych we wstępie pracy. Tym samym dba o spójność struktury rozprawy i toczonego wywodu. Wnioski mają określoną wartość poznawczą a Pani mgr Agnieszka Pietrzak nie unika krytycznej oceny stosowanych ekwiwalentów, konsekwencji ich zastosowania, a tym samym: konsekwencji i skuteczności stosowania określonych strategii tłumaczeniowych. Wartościowe wnioski dopełnia interesująca konkluzja o konieczności stosowania innych źródeł o funkcji tekstów paralelnych jak np. monolingwalne słowniki, leksykony i encyklopedie (str. 204). W ten sposób uzasadnienie swoje znajduje ważna teza Tomaszewicz (1998, 141) dotycząca (nie)możliwości przekładu, kiedy nie ma mowy o istnieniu ekwiwalentu w języku docelowym wynikającym z nieistnienia konkretnej rzeczywistości pozajęzykowej w języku docelowym (str. 119).

Potencjał badawczy projektu otwiera drogę dla dalszych badań. Doktorantka sygnalizuje obszary zastosowania swojego badania, które stanowią obiecującą wizję kontynuacji badań. Bez wątpienia intrygujące są kreślone przez Doktorantkę implikacje dydaktyczne, które w przyszłości mogą skutkować opracowaniem konkretnych scenariuszy szkoleń/ zajęć dla studentów – przyszłych tłumaczy, oraz zastosowanie zaprojektowanego modelu badania na innej terminologii, by wykazać jego skuteczność i uniwersalność. Zachęcam tym samym Doktorantkę do kontynuowania rozpoczętych badań, by te uzyskały jeszcze większą wartość aplikatywną. Ta właśnie kontynuacja będzie zaświadczać o funkcjonalności prowadzenia tego rodzaju analiz.

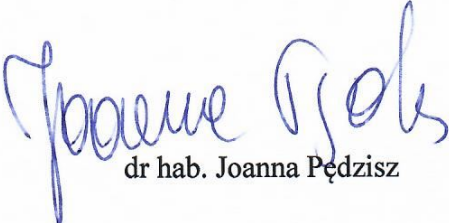
Poniższe uwagi krytyczne dotyczące formalnej strony pracy mają jedynie pomóc w dalszym opracowaniu tego materiału, np. na potrzeby publikacyjne (artykuły naukowe bądź monografia autorska) i nie mają żadnego wpływu na konkluzję tej recenzji.

1. Warto zastanowić się nad rozszerzeniem, zmodyfikowaniem lub doprecyzowaniem dosyć często przywoływanego argumentu globalizacji i internacjonalizacji na stronach 4, 24, 32, 65 i 81.
2. Warto zastanowić się nad przeformułowaniem konstrukcji „von daher”, „von daher lässt sich schlussfolgern”, powtarzającej się w części analitycznej rozprawy.
3. Korekty wymaga przytoczone na stronach 81 i 82 nazwisko. Zamiast Dumin-Dudkowska powinno być: Dunin-Dudkowska.

4. Bardzo drobne uchybienia natury edytorskiej i gramatycznej jak składnia (str. 12 i 152) czy interpunkcja (str. 125)

Na uwagę zasługuje fakt, że sporadyczność uchybień wymienionych w punkcie czwartym świadczy o wysokiej staranności i skrupulatności, z jaką rozprawa została przygotowana.

W związku z tym stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska spełnia wymogi pracy naukowej, w której Doktorantka wykazuje obszerną wiedzę teoretyczną z obszaru translatoryki i lingwistyki języków specjalistycznych. Pani mgr Agnieszka Pietrzak udowadnia, iż potrafi samodzielnie planować, projektować i przeprowadzić badanie naukowe – analizę o charakterze jakościowym, które prowadzi do rozwiązania zdefiniowanego problemu badawczego. Wniosuję tym samym o dopuszczenie Pani mgr Agnieszki Pietrzak do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia naukowego doktora, w tym do publicznej obrony przedłożonej rozprawy doktorskiej.

dr hab. Joanna Pędzisz

Lublin, dn. 4. 01. 2022 r.